
Třicet let na zlatém severu

Jan Eskymo Welzl

S obavami jsem vyrazil k ostrovu Koljučin. Pane bože, dodnes vzpomínám, jak jsem byl ohromen, když se sobi rozběhli. Seděl jsem na saních jako pán a letěli jsme s větrem o závod po zasněžených pláních. Cestoval jsem takhle nejméně pětkrát rychleji než s ubohým Ponym. Ale přiznávám, že jsem nikdy za svého putování po Sibiři nezažil tolik hrůzy, ani ve chvíli, kdy jsem byl koněm probuzen uprostřed pralesů, obklopen kruhem zelených světél vlčích očí, jako teď, kdy jsme uháněli o překot a já někdy k večeru nikde kolem neviděl tundru. Často jenom skála a sníh a led, mnohdy jsem se loučil se životem. A přece i zde mi přálo štěstí, vždycky jsem nakonec tundru našel.

Často jsem pozoroval soby, jak podivně se pasou. Někdy spásali lišejník s velkou chutí, ale najednou přestali, odvrátili se a hledali o kousek dále, kde se zase pustili do jídla. Vrtalo mi to hlavou, proč na některém místě žerou a na jiném ne, vždyť přece lišejník je všude stejný. Někdy jsem klekl a hrabal jsem se v lišejníku, prohlížel jsem ho ze všech stran, jestli se liší od lišejníku několik kroků odtud. Ale nepřišel jsem na to, podle mě byl všude stejný. Zkrátka jsem se ve svých sobech nevyznal.

Ale brzo jsem si je zamiloval, opravdu jsou člověku prospěšní. Domorodí obyvatelé severu, tedy ti, kteří se doslechli o křesťanství, o znamení kříže, považují soba za posvátné zvíře, protože má v noze jednu kost podobnou tomuto znamení. Ne, já jsem je opravdu neměl rád pro tuhle kost, byl jsem jim prostě vděčný za to, jak rychle mě vezou k cíli.

Ke Koljučinu jsme přijeli za týden, ale oceán byl ještě všude zamrzlý; a tu jsem viděl, že tu vlastně nemám co dělat, že v této době sem velrybářské lodi jistě nepřijedou. Naštěstí jsem nedaleko Koljučinu, ještě na pevnině, potkal menší výpravu lidí, kteří táhli na zlatonosnou řeku Anadyr. Popsali mi přesně cestu směrem k jihu a obdarovali mě. Vždycky mě potěšilo, když jsem potkal lidi, v nichž jsem budil důvěru. Byl to bezmála div, vždyť za ty roky, co jsem putoval Sibiří, už jsem skoro ani nevypadal jako člověk. Dlouhé vlasy a vousy, ošlehaný větrem a nečasem, připomínal jsem spíše nějakého divocha.

Rychle jsem jel na jih. Lidé, s nimiž jsem se tu a tam potkával, mi líčili země a ostrovy kolem Beringova moře, a já jsem se rozhodl, že než led z oceánu zmizí, tak ty kraje objedu. Především jsem chtěl navštívit ostrov svatého Vavřince, kde žijí Eskymáci, které jsem nikdy neviděl, pak ostrov Vladimír, který leží v jeho sousedství, a konečně mne lákala řeka Anadyr.

Projel jsem nejvýchodnější cíp asijské pevniny bez nehody, protože jsem znal podle popisu dobře cestu, kde je dost tundry. Zanedlouho jsem stanul na březích zamrzlého Beringova moře a pustil jsem se po ledě na ostrov svatého Vavřince.

Při jízdě po ledě jsem poznal také stinné stránky střelhitého trysku sobů. Letěli po ledě jako ďábli, až saně na nerovném povrchu poskakovaly. Někdy vjeli na led, který se znenáhla zvedal a vzápětí příkře padal. Jakmile sobi na takové místo vletěli, nemohli na pokraji náhle klesající ledové bariéry zastavit a řítili se dál, takže saně i se mnou letěly několik metrů vzduchem. Při dopadu na zem mi to div nevyrazilo dech. Nedovedl jsem z počátku udržet dobře rovnováhu, a proto se mi několikrát stalo, že jsem při dopadu saně převrátil a jel jsem po břiše ještě hodně metrů po ledě dál, křičel na soby a proklínal je. Pak jsem musel posbírat věci, které se po ledě rozletěly na všechny strany. Později jsem se ovšem naučil zvládnout i tenhle styl jízdy a nezaskočil mě ani velmi špatný led, pokud ovšem ledové vyvýšeniny nesaňaly do takové výšky, při níž je třeba volit jiný způsob jízdy, kterému jsem se později také naučil a o kterém se ještě zmíním.

Na jižním břehu ostrova svatého Vavřince jsem potkal první Eskymáky. Byl jsem příjemně překvapen. Byli to sympatičtí lidé, rozšafní, celí v kožešinách, někteří uměli dobře rusky a velice se zajímali o mou cestu. Byli to ovšem Eskymáci civilizovaní. Také na sousedním ostrově Vladimír jsem potkal dobré a rozumné Eskymáky. Žili v malých chaloupkách.

Když jsem jim vypravoval o své pouti, rozvykládali se o poměrech v těchto končinách. Při řeči jsme zavedli hovor až na zemětřesení. Kdysi jsem se dočetl, že v severovýchodní Asii je mnoho sopek a že dříve jich bylo ještě víc. Řekl jsem, že podle knih tady bylo mnoho osad zničeno zemětřesením a že některé úplně zmizely ze zemského povrchu. Jeden starší Eskymák horlivě přitakával a hned mi sdělil, že i na ostrově Vladimír jsou místa, kde mohou vidět stará zasypaná eskymácká městečka, Na Aljašce ostatně prý také. Na ostrově Vladimír zná prý všechna ta místa, a kdybych šel tamhle mezi skaliska na pobřeží, uvidím některé pohřbené osady. Když se nabídl, že mě doprovodí, pustil jsem soby na pastvu a šel jsem s ním. Na jednom místě byl vysoký příkrý břeh, pod ním bylo vidět, jak z ledu, z mělkého dna trčí silné zdi pradávných obydlí. Záliv zde byl krytý před bouřemi, a tak se chatrče, které byly z poloviny pod vodou, uchovaly. Můj průvodce říkal, že tu asi stály domky na úpatí hor, které se při velkém zemětřesení nebo sopečném výbuchu sesuly pod hladinu mořskou. V létě, když není led a hladina je tichá, je prý vidět mnoho domků pohlcených mořem. Viděl jsem na zdech otvory, kde asi byla okna nebo dveře. Ptal jsem se Eskymáka, jestli uvnitř zůstaly nějaké původní věci. Prý určitě ale nikdo z Eskymáků nic nehledal, protože co patřilo živým, patří i mrtvým, a nikdo jim to nesmí brát. Je tu prý asi třicet zatopených eskymáckých osad.

Nedaleko odtud mezi skalisky mi Eskymák ukázal několik jeskyní, tam prý je také mnoho starých věcí, ale ani tam nikdo nepátral. Ačkoli jsem hořel zvědavostí podívat se, co je uvnitř, musel jsem se s Eskymákem vrátit. Ovšem zvědavost mi nedala. Rozhodl jsem se zůstat tu ještě jeden den a podívat se do těch děr sám. Druhý den jsem lezl mezi skalami a s lampou v ruce jsem prohlížel jeskyně a našel mnoho zajímavých věcí. Hned v první ležely zteřelé kožešiny a kosti, ve všech jeskyních byl velký nepořádek. U vstupu byla vždycky v zemi díra, tam asi udržovali oheň. Všecko, co jsem později našel, bylo velmi zachovalé, protože do jeskyně voda nepřijde a je tu stále chladno. Rozhrabal jsem hromady rozpadávajících se hadrů, zadržoval při tom dech, a co chvíli jsem vyběhl ven, abych se nalokal trochu vzduchu. Pod hadry jsem našel různé nářadí, které jsem si důkladně prohlédl. Později, když jsem viděl nářadí méně civilizovaných Eskymáků, poznal jsem, že jejich předkové neměli náčiní o nic horší. Našel jsem šípky, bodáky a oštěpy, kterými lovili asi medvědy. Byla to prostě dřevěná tyč se špičatým kamenem na konci. V jiné jeskyni jsem našel jemnější nářadí, špi-

čáky, kostěné jehly na šití, nože (později jsem se dověděl, že sloužily k operacím), různé nástroje podobné ševcovským šidlům, malé kladívko. To vše bylo naskládáno v krabičce z velrybí kosti. Byly tam i náprstky a kožené nitě. Zvedl jsem ji, vážila asi patnáct liber, položil dozadu do kouta a zaházel hadry, aby ji nikdo nevzal, kdyby tu snad hledal.

Předsevzal jsem si, že jestli bude příležitost, tak se tady někdy zastavím, všechny jeskyně si prohlédnu důkladněji a nález zpeněžím.

Divil jsem se, že jsem nikde neviděl lidské kosti a že některé jeskyňky byly úplně prázdné. Jinde jsem objevil ohniště a vedle křemenný balvan na rozdělávání ohně. V další jeskyni jsem opět našel kožešinové kalhoty a *maklaky*, eskymácké kožešinové boty. Takže staří Eskymáci se oblékali podobně jako ti dnešní.

Dobře jsem si zapamatoval všechna místa a po návratu na ostrov svatého Vavřince jsem Eskymákům vypravoval, co jsem viděl. Přikyvovali, věděli, že na sousedním ostrově jsou památné věci, a říkali, že památky mají i tady. V zálivu mi ukázali obrovské kosti, v jedné osadě jsem viděl nábytek vyrobený z kostí obrovského zvířete, prý mamuta, nebo z velkých pravěkých zvířat, jejichž kostry tu byly nalezeny. O kus dál jsem uviděl hlavu nějakého ohromného zvířete. Polovina lebky vězela v písku, horní část trčela ven a vypadala jako pořádný balvan. Když jsem si představil, jaká obluda to musela být, běhal mi mráz po zádech. Ve svých domovech mi pak Eskymáci ukazovali různé pilky, dláta, nože, všecko z kostí. Ptal jsem se, odkud to mají. Že prý odedávna, všechno je vyřezané z mamutích klů nebo z rybích kostí.

Chtěl jsem hledat i tady v horách nějaké jeskyně, všude ale jen holé skály, ani lišejník zde nerostl. Mezi skalisky, odkud se otvíral pohled na širokou ledovou pláň oceánu, na mne padl zvláštní pocit, snad smutek. Ale říkal jsem si, že se musím do zdejších poměrů dostat, sžít se s tímhle prostředím, vždyť dál na severu nebude nic než led, někdy i tu holou skálu budu nejspíš vítat jako radostné oživení uprostřed ledové pouště.

Ve skalách jsem jeskyně nenašel, ale zato jsem tu objevil mnoho nerostů, jaké jsem nikdy v životě neviděl. Poznal jsem, že tu je i magnetovec. Když jsem se odtud vrátil po ledě na pevninu, na řeku Anadyr, hned jsem vypravoval tamním zlatokopům, co jsem zde objevil. Většina z nich o tom věděla, ale prý se nevyplatí tam těžit, protože léto je krátké, takže v době, kdy se může pracovat, se vyplatí jedině těžit zlato.

Často jsem se na tyto ostrovy dostal později na svých obchodních cestách, ale v honičce za výdělkem a v závodě s časem, který zde vymezil létu dobu tak kratičkou, jsem nikdy nenašel příležitost zastavit se tu na několik dní a jeskyně si prohlédnout znovu. Před několika lety jsem ve Spojených státech četl, že nějaký profesor německého jména, které mi vypadlo z paměti, podnikl výpravu na ostrovy. Jistě hledal eskymácké památky. Ale jestli něco našel, nevím.

Většina zlatokopů, s nimiž jsem se setkal na řece Anadyr, pocházela ze Spojených států, z Los Angeles z jižní Kalifornie. Mezi těžbou zlata tam a tady na Aljašce, kterou jsem poznal později, byl velký rozdíl. Tady byli zlatokopové jen přes léto, na podzim odjeli. Tady, na ruské straně, tedy pod carem, se prý muselo platit třicet kopejek z každého vytěženého rublu. Při svých potulkách zlatými poli, která se táhla podle řeky, jsem vyslechl leccos, co se týkalo zdejší těžby. Jestliže člověk hledá svou šťastnou hvězdu, musí všude zjišťovat způsob života. Co kdyby štěstí čekalo právě tady? Dověděl jsem se mnoho věcí, které mne utvrdily v rozhodnutí tady štěstí nehledat. Zlatokopové mi vykládali, že ruská vláda je tu hrozně okrádána, protože do tohoto ztraceného světa nemůže posílat příliš často své úředníky. A tak na podzim vždycky všichni zlatokopové prostě utekli i s výtěžkem a nikdo dávku nezaplatil. Vláda proto později vydala nařízení, že kdo ze zlatokopů přes zimu opustí krajinu, nesmí se na Anadyr příštího jara vrátit a nesmí být majitelem zlatého pole. Na takové chlapíky jako zlatokopové ovšem vláda nevyzrála. Dělal to stejně jako dřív, jenže vždycky se tři nebo čtyři kamarádi spojili, jeden z nich se stal majitelem nejen svého pole, ale i polí koupených za jejich peníze a tady pracoval pro sebe i pro ně, zatímco kamarádi kopali zlato někde na Aljašce. Na podzim zlatokop utekl, příštího jara se tu sice objevit nesměl, ale nahradil ho někdo z těch čtyř kamarádů. Po čtyřech letech, když se dostal na řadu zase ten první, se už dávno na všechno zapomnělo nebo se kopal v docela jiných končinách.

Práce to nebyla těžká, zlatokopové jen hloubili příkopy, ve kterých zlato vymývali.

Tu a tam sem zajížděli kozáci. Zlatokopové museli ukázat papíry a dozorčí úředníci zjišťovali, jaký měli zisk. Kdo neměl papíry v pořádku nebo nechtěl zaplatit daň, tomu prostě zlato vzali, s nikým nedělali dlouhé cavyky.

Zlatokopové mi vypravovali, že podle řeky Anadyr u ostrova svatého Vavřince utíkají často po zamrzlém moři političtí trestanci na Aljašku do

Nome. Hodně jich prošlo, ale většina zahynula, protože se musí po moři a s dobrými soby je to odtud na americké pobřeží tryskem čtyřicet hodin. Právě když jsem táhl z ostrova svatého Vavřince na Anadyr, slyšel jsem o dvou milencích, kteří prý uprchli z trestanecké stanice a někde tady zmizeli. Jeden Rus mi dlouhé hodiny vykládal o strašných útrapách, které uprchlíci musí podstoupit. Na ostrově svatého Vavřince je však velká eskymácká osada, kde jsou štvanci vždycky vlídně přijati a pohoštěni. Upozorňoval mě, že Eskymáci jsou nesmírně laskaví lidé, že od nich dostanu všechno a vše pro mne udělají, hlavně když se s nimi aspoň trochu domluví. Mají prý také dobrou paměť a od generace ke generaci si vypravují, co všechno se tu v posledních dobách událo. Před čtyřiceti nebo padesáti lety byla na ostrově svatého Vavřince i malá kozácká stanice, která hlídala, aby tudy neprchali trestanci na východ. Jenže když bylo na Anadyru objeveno zlato, nahnulo se sem tolik dobrodruhů, že se kraj stal velmi nebezpečný a kozácká posádka byla často vyvražďena. Proto byla později stanice zrušena.

Nyní, po třiceti letech, za sovětské vlády, je tady líp. Na některých ostrovech jsou radiostanice, a tak byly rejdy všelijakých zločinců ukončeny. Zkrátka a dobře rychlému telegrafu nestačí ani nejrychlejší sobi a každý prchající zločinec je očekáván mnoha muži s nabitými puškami.

Zlatokopové, kteří tento cíp země i ostrovy na severním pobřeží znali jako vlastní boty, mi popsali další cestu tak přesně, že jsem vyrazil bez obav zpět na ostrov Koljučin. Dověděl jsem se, že mohu cestovat dál na západ od ostrůvku k ostrůvku, vždycky však poblíž pobřeží, abych tam mohl navečer zamířit a pustit soby do tundry. Tak urazím denně pořádný kus cesty. Nejdál na západ se mohu dostat na Medvědí ostrovy, k ostrovům Novosibiřským už nemohu, protože odtud vede několikadenní cesta po ledě, což by sobi nevydrželi.

Pustil jsem se tedy na Koljučin a odtud po ledě podle břehu na západ. Letěli jsme den za dnem jako vítr. Vždycky se mi poštěstilo najít večer tundu a dopřát sobům pastvu. Až na posledním úseku cesty, z ostrova Ajon na Medvědí ostrovy, jsem před večerem tundu nenašel. Umíral jsem a úzkostí štvál soby v šíleném trysku celou noc a celé příští dopoledne, lítali jsme nahoru dolů po ledové pláni, chvíli po břiše, chvíli po zadku, a zase dlouhé hodiny bez nehody, v hlavě mi hučelo a taky jsem nejedl. Ale jakmile se počaly v dálce rýsovat namodralé skály Medvědíh ostrovů, přidali unavení a hladoví sobi ještě na rychlosti a v posledním vypětí sil dorazili na pobřeží,

kde se rozkládala tundra. Když saně zastavily a sobi se začali hned klidně pást, přiznám se, že jsem jim padl kolem krku a hlasitě jsem děkoval nebi za své štěstí. Vždyť jsem celou cestu umíral strachy, kdy některý ze sobů padne a odmítne jít dál! Byla by to bývala moje záhuba, bídná smrt, a co horšího, právě v místech, která měla být závěrem mé cesty pevninou a začátkem další etapy do neznámých ledových pouští směrem k tajemnému místu, jemuž říkají severní pól.

Rozbil jsem stan, soby jsem nechal na pastvě a hned jsem usnul. Neměl jsem obavy, byl jsem přesvědčen, že na ostrově jsou lidé a že budu mezi nimi žít, dokud ledy neodejdou a neobjeví se nějaká velrybářská loď. Dám se najmout třeba jenom za stravu, ale na sever se dostat musím.

Všichni mi všude říkali, že o dobré pracovníky bývá na velrybářských lodích nouze a každý kapitán rád přijme pomocníka, zvláště když má odborné znalosti a může na lodi vypomoci nejen jako námořník, ale třeba jako já, který jsem byl kromě toho dovedný zámečnick.

Kromě tundry tu nebylo stopy po nějakém rostlinstvu. Slyšel jsem, že na ostrovech v Severním ledovém oceánu leží hned při povrchu slepencových skalisek uhlí a že na pobřeží se vždycky najde hodně připlaveného dříví. Chodil jsem po břehu sem a tam a hledal, jestli tu není nějaké dříví připlavené v létě z pevniny. Nikde nic. Snědl jsem suchou rybu a starý pleskánek a k tomu jsem cumlal kousky ledu, který už hodně pórovatěl, neboť se brzy začne trhat a mizet.

Minul jeden den, druhý, třetí, čtvrtý; díval jsem se na soby, jak jim chutná, žvýkal jsem přitom studené sušené ryby a staré placky a olizoval kousky ledu. Protože jsem byl hrozně prostydý, rozhodl jsem se, že použiji zbytek lihu, který jsem měl ještě s sebou a který stačil jenom na uvaření hrnce čaje z lišejníku. Obyčejný čaj jsem s sebou měl, ale domníval jsem se, že čaj z lišejníku bude vydatnější a výživnější. Navařil jsem ho hrnec, důkladně osladil a pil. Čaj byl mastný a chutnal divně olejem, ale zadržel jsem dech a vypil tu nechutnou tekutinu, přesvědčen, že mi to udělá dobře. Ale zanedlouho se mi začal zvedat žaludek, chodil jsem po tundře a zvracel.

Bylo mi zle a cítil jsem se zoufale. Běhal jsem po břehu a díval se, jestli někde nezahlédnu kouř. Ale nebe bylo čisté, smutné, modré hory se zvedaly v pozadí, docela holé, a na opačné straně zamrzlý oceán. Uvědomil jsem si, že takhle bych tu jistě za týden umřel, vždyť jsem se nedovedl už ani zahřát; musel jsem chvílemi poskakovat a běhat sem a tam, abych v sobě trochu

rozproudil krev. Pátého dne jsem zapřáhl všechny čtyři soby, složil jsem stan a naložil ho na saně, ostatní svůj majetek jsem tu nechal ležet a jel jsem k horám. Tam snad najdu nějaké lidi. Není možné, abych byl docela sám na tak velkém ostrově!